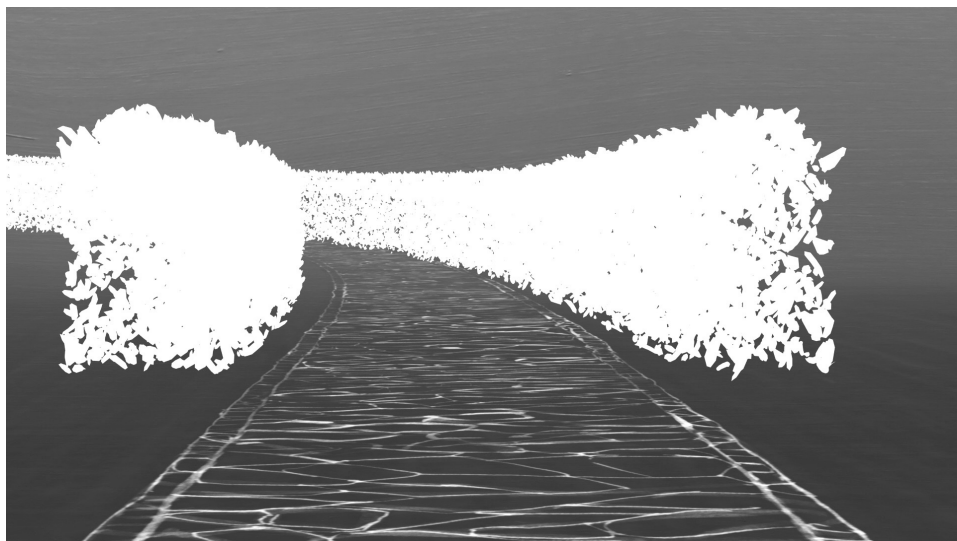

A misztikus tapasztalatról szóló előadása végén James arra a belátásra jut, hogy a misztikus – sérthetetlen, és meg kell hagyni őt hitének zavartalan élvezetében, akár ízlésünknek való ez, akár nem. Tolsztojt idézi, aki szerint a hit élteti az embert. Márpedig a hívő és a misztikus gyakorlatilag fölcserélhető fogalmak – zárja gondolatmenetét az amerikai pszichológus.

James kutatásainak iránya és elmélete saját megszenvedett tapasztalatán alapult. Huszonhat éves korában súlyos mentális krízisen ment keresztül, az öngyilkosság gondolatával küzdött. Kilábalásában segítségére volt Charles Renouvier francia filozófusnak a figyelemmel összefüggő akarat-elmélete, amelyről 1870 áprilisában így számolt be naplójában: „Nem látok semmi okot rá, hogy definíciója a szabad akaratról – »fenntartani egy gondolatot, mivel én választottam, miközben lehetek más gondolataim is« – egy illúzió definíciója lenne. Mindenesetre mostantól az év végéig azt feltételezem, hogy ez nem illúzió. Szabad akaratom első aktusa az lesz, hogy hinni fogok a szabad akaratban.”¹⁶ A szabad akarat lehetőségének a gondolata és ennek gyakorlása segített Jamesnek leküzdeni súlyos depresszióját. Bár befejezte az orvosi egyetemet, sohasem praktizált. Érdeklődése innentől kezdve a filozófia és a pszichológia felé fordult. Renouvier olvasása indította a nem-determinisztikus, plurális univerzum gondolata felé: ő maga is az általa kétszer születetteknek nevezett emberek csoportjába tartozott. James megközelítésében – ahogy Nabokovéban is – a boldogság nem képzelhető el a szabad akaratban való hit választása nélkül.

¹⁶ Ralph Barton Perry, *The Thought and Character of William James, vol. I.*, Vanderbilt University Press, Tennessee, 1996, 323.; Uő, *Letters of William James, vol. I.*, 147. [ford. M. Gy.]